

אגעד אנק

על פרשת השבוע

פרשת תרומה תשע"ח

כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריה"ת

בכ"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

ויקחו לי תרומה (כה, ב)

למה התורה לא ממשיכה מפרשת יתרו לפרשת תרומה? למה התורה "חוצצת" עם פרשת משפטים?

אומר בית הלוי תירוץ נפלא – הקב"ה אמר כאן למשה רבינו יסוד. אתה הולך לקבל תרומות מבני ישראל, תזהיר אותם! אני לא רוצה לקבל תרומות שלא עברו את המסננת של משפט הצדק. לכן שמתי את פרשת משפטים בין מעמד הר סיני, לפרשת תרומה.

לפני שאדם מוציא את התרומה מהכיס, תבדוק אם התרומה הזאת נקיה. אם התרומה לא נקיה, אני לא רוצה אותה בתרומת המשכן!

אומר הנביא {ישעיה נו, א} שמרו משפט ועשו צדקה. ישנם הרבה אנשים שנותנים צדקה. הצדקה שלהם באה, כי הכסף שלהם לא כשר. לדוגמא:

יש בן-אדם שמשלם 20 שנה ביטוח על הדירה. כמה עולה ביטוח? 100 ₪ לחודש.

חלפו להם 25 שנים. לילה אחד הוא נסע לחתונה, נכנסו גנבים רח"ל, וגנבו את כל מה שהיה לו בסלון.

מזמינים משטרה... מגיע בבוקר ויקטור השוטר, שם אבקה כדי לבדוק תביעות אצבע...

"מה לקחו?"

"לקחו הכל, חוץ מחמותי. לא נישאר לאשתי אפילו עגיל אחד!!!"

ויקטור השוטר כותב הערכת נזק "\$30,000". שולחים לחברת הביטוח... ברוך ה', אחרי 30 יום, הוא מקבל צ'ק מחברת מנורה 186,000 ₪!

ברוך ה', לא הכל שלי... "ריבוננו של עולם, מזמן רציתי לתרום לבית הכנסת פרוכת יפה, גם לראש השנה וגם לכיפור, זה עולה 18,000 ₪. הוא רושם על זה "לע"נ זכריה בן שלום, נדבת חברת מנורה".

מנורה תרמה את הפרוכת, זה לא שלו. כי הרי לא גנבו לו את התכשיטים!

מה אתה תורם פרוכת?! זה כסף גנוב!

אומר הגאון מוילנה – אמר רשב"י "בואו ונצא החוצה. אני לא יודע ממה נבנה בית הכנסת הזה, ואיזה אנשים בנו אותו".

הולך בן-אדם, ומעכב את שכר הפועלים שלו בשלושה ימים.

אומרת התורה {ויקרא יט, יג}... לא תלין פעלת שכיר איתך עד בוקר. אומר בעל הבית: "נשים את ה-300,000 \$ משכורות, שלושה ימים בבורסה, נרוויח 4%... מה זה משנה לעובדים?! הם יצליחו לחיות עוד שלושה ימים בלי משכורת".

אה, אבל אתה עובר על {ויקרא יט, יג} לא תלין פעולת שכיר איתך עד בוקר?!

"לא, עזוב... זה בשבילי הכולל של אחי... אני נותן את הכסף הזה לצדקה"

הקב"ה לא רוצה את הצדקה הזאת, שנאמר {ישעיה נו, א} שמרו משפט ועשו צדקה....!

אומר הבית הלוי – לכן קדמה פרשת משפטים, לפרשת תרומה. תחילת הציווי על המשכן, מתחיל בפרשת יתרו.

אומר הקב"ה למשה: "תעשה משכן, אבל לפני שאני מצוה אותך להביא תרומות למשכן, תצטרך לעבור קודם את פרשת משפטים, כדי לבדוק אם הכסף הזה כשר או לא".

כסף לא כשר מפריע בעבודת ה'... בבית המדרש. סידור שנעשה שלא בקדושה, התפילות לא מתקבלות מתוכו...

ממילא, באה פרשת משפטים, ו"מעכבת" את התרומה שנעשית שלא בכשרות. לכן באה פרשת משפטים, ומקדימה את פרשת תרומה.

(ברוך שאמר)

דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה (כה, ב)

התמיהה ידועה, מדוע כתב "ויקחו" ולא כתב "ויתנו", ונראה לבאר באופן פשוט, עפ"י משל לראובן ושמעון שנסעו בדרך ליריד, הנסיעה היתה ארוכה, ולראובן נגמר האוכל, ביקש ראובן לשמעון שיתן לו מהאוכל שלו, וכשיגיעו למחוז חפצם, יחזיר לו. אחרי ששהו ביריד, פנה שמעון לחזור לביתו, אבל ראובן עדיין רצה להתעכב בדרך, ביקש ראובן לשמעון שיקח לו חלק מחבילותיו בעגלתו, ויתנם לו כשיגיע אל ביתו.

הנה, כשביקש ראובן לשמעון מהאוכל אמר לו: "תן לי מהאוכל שלך", אבל כשביקשו שיוביל את חבילותיו לביתו אמר לו "קח לי את החבילות הללו", כיוון שהחבילות הם הרי של ראובן וכל הבקשה משמעון היא רק להעביר אותם ממקום זה אל מקום זה, ורק כשמעון היה צריך להוציא מהאוכל שלו ולתת לראובן אז שייך לשון של נתינה. ופשוט. ובוזה מבואר היטיב, כי כאן כשצריך לתרום למלאכת המשכן שהיא דירה לשכינה כביכול, לא שייך לומר "תתנו" תרומה להקב"ה כיוון ש"לי הכסף ולי הזהב נאם ה'", רק שייך שנוביל את הכסף מהבית הפרטי שלנו אל המשכן לכן אמר "ויקחו" לי תרומה".

(ציוני תורה)

ועורות תחשים (כה, ה)

ברש"י: תחשים לא היה אלא לשעה והרבה גוונים היו לה לכן מתרגם ססגונא ששש ומתפאר בגווינין שלו וכו' עד כאן. ויש לדקדק מנין לו לרש"י ז"ל שתיבת ססגונא הוא פירוש על תיבת תחש ששש ומתפאר, דלמא שמו כן הוא בלשון ארמי כמו כל שאר מלות. ועוד קשה למה עשה רש"י ז"ל פירוש על התרגום דוקא כאן במלה זו. ויש לבאר דהנה ידוע דלכל הבהמות והחיות היה אדם הראשון קורא להם שמות וכל נפש חיה אשר יקרא לו אדם שם הוא שמו לעולם. ואחר כך בדור הפלגה נתחדשו הרבה לשונות והלשון הארמי גם כן נתחדש באותו הזמן. והנה רש"י ז"ל כתב כאן דתחש לא היה אלא לשעה זו לצורך בנין המשכן. נמצא דבשעת דור הפלגה לא היה תחש בעולם וגם השתא ליכא. אם כן קשה למה קרא אותו התרגום ססגונא מנין לו לחדש שם זה רק הוה ליה לתרגם כמו לשון המקרא. לכך כתב רש"י ז"ל לכן מתרגם ססגונא לפי שמתפאר וכו' אבל באמת אין זה השם של התחש:

(חנוכת התורה)

שמן למאר (כה, ו)

כתיב 'למאר' חסר, ובפ' ויקהל כתיב למאור מלא, ו"ל ע"פ הגמ' בשבת (פה, א) "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ס' רבוא של מלאכי השרת לכאו"א מישראל וקשרו לו ב' כתרים כו' וכיון שחטאו ישראל, ירדו ק"כ רבוא מלאכי חבלה ופירקום כו' וכולן זכה משה ונטלן כו'", וכתבו התוס', ששני הכתרים של הוד היו, לפיכך כשנטל משה קרן אור פניו. ומבואר דלפני מעשה העגל הי' כל ישראל קורן עור פניהם כמו של משה, ונמצא שלא הוצרכו למאור כשנכנסו למשכן, שאור פניהם הי' קורן ומאיר, ולכן כתיב למאר חסר. אבל בפ' ויקהל שהי' אחר מעשה העגל, שכבר פירקו קרני ההוד, אז היו צריכין למאור ממש, כמ"ש בתנחומא תצוה (סי' ד') "ויקחו אליך בשבילך שאתה רואה להיכן אתה נכנס ויוצא" ולכן כתיב שם למאור מלא. וגם לדעת התוס' בשבת (כב, ב) דכל מ' שנה לא הוצרכו לאור שעמוד הענין הי' מאיר בכל מקום מ"מ הוצרכו בשביל אחר המ' שנה משא"כ לפני מעשה העגל שאלמלי לא חטאו הי' נשאר קירון העור להם ולדורותם.

(טעמא דקרא)

בטבעת הארן יהיו הבדים לא יסרו ממנו (כה, טו)

יש להבין הטעם למה נשתנה דינים של בדי הארון מבדי השלחן והמזבח ששם היו קבועים רק בעת מסעם, ואילו כאן היו קבועים תמיד.

מאת כל איש אשר ידבנו ליבו תקחו את תרומתי (כה, ב) אומר המגיד רבי שבתי יודלביץ: מוצאים אנו, כי יש מן התרומות בהן לא הבדילה התורה בין עני לעשיר, בין קמצן לנדיב לב, אלא חייבה כל אחד ואחד ישראל בסכום קצוב - מבלי להתייחס כלל לאמצעים העומדים לרשותו ולמידת נדיבות ליבו. בתרומת המשכן לעומת זאת - מוצאים אנו כי התורה הניחה לכל איש ישראלי מקום להביא בו את נדיבות ליבו לידי ביטוי, ואפשרה לו לתרום ככל אשר ידבנו ליבו.

והנה, התורה מתייחסת אל ה'מרב' ו'הממעט', אל 'נדיב הלב' - ואל זה אשר לא נדבו ליבו, אולם דומה כי כאן המקום לעמוד על סוג שלישי אשר קם בעם ישראל, מי כעמך ישראל, סוג הכורך כאחד את המרבה - עם הממעט... את ה'קמצנות' במיטבה - עם נדיבות הלב שאין למעלה ממנה...

המדובר בדמויות הוד אשר עמדו בעם ישראל וזכרם חקוק לנצח, דמויות הוד של יהודים יקרים ונדיבי לב, אשר ביקשו להקדיש את נדיבותם אך ורק לכבודו יתברך!

ושני סוגים נמצאו באותם נדיבי-אמת:

מהם - אשר הקדישו את נדיבותם אך ורק לכבודו יתברך - ואילו בכל הנוגע להם עצמם נהגו בקמצנות מופלגת... המדובר ביהודים אשר בטבעם קמצנים מופלגים היו, קמצנים אשר קמצנותם מנעה מהם אפילו להיטיב עם עצמם, אולם בכל הנוגע לענייני צדקה ועזרה לזולת - היו הם ראשים וראשונים לכל דבר מצוה!

ומהם - אשר הקדישו את נדיבותם אך ורק לכבודו יתברך - מבלי שלאיש יהיה שמץ של מושג אודות ליבם וידם הפתוחה, יהודים יקרים אשר כלפי חוץ נראו כקמצנים מן השורה הראשונה, קמצנים אשר אינם מסוגלים לפתוח ידם אפילו כהוא-זה, אולם מאחורי מעטה הקמצנות הלזה - שכנה לה נפש רחבה, נפש נדיבה, נפש אשר כל חפצו של בעליה לא היה אלא להיטיב עם זולתו בטובה הגדולה ביותר האפשרית, טובה של מתן בסתר.

אין ספק כי רבים וטובים נמנו על כל אחת משתי הקבוצות הללו, רבים וטובים בתולדות דברי עם ישראל אחזו בידם את מידת הנדיבות ומידת הקמצנות כאחד - והשתמשו בכל אחת מן המידות בשעתה הראויה לה, אולם כאן ברצוננו להתמקד בשתי דוגמאות נפלאות ומיוחדות:

האחת - דוגמא ליהודי קמצן בטבעו אשר ליבו פתוח היה כאולם לעזור לכל נזקק - אירעה בימי התנאים הקדושים ומקורה בירושלמי (פסחים פ"ד, ה"ט), ואילו השניה - דוגמא למתן בסתר בדרגתו המשובחת ביותר - אירעה בדורות מאוחרים יותר, בתקופתו של המהרש"א הקדוש.

מה שביני לבין בוראי

ובכן, נפתח בסיפורו של הירושלמי, העוסק במגבית צדקה לטובת לומדי תורה, מגבית אליה יצא התנא הקדוש רבי עקיבא עם אחד מן החכמים ביום מן הימים.

באחד העיירות אותן פקד רבי עקיבא, התגורר אדם בשם 'בן-מביא יין', עשיר גדול, אשר רבי עקיבא ידע מנסיונו כי ידו פתוחה לכל דבר שבקדושה. את סכב ההתרמה - תכנן איפוא רבי עקיבא לפתוח בביתו של אותו עשיר בדוקא, ולהעניק לו את הכבוד להיות ראשון לתורמים.

ואכן, מיד לאחר תפילת שחרית כוותיקין - ניגש רבי עקיבא עם שותפו אל ביתו של אותו עשיר, אולם מאחר והשעה עדיין היתה מוקדמת למדי - החליטו השניים להטות אזנם מבעד לדלת, בכדי לבדוק אם בעל הבית כבר התעורר משנתו. בודאי ידעו הם את אשר יודע כל משולח מתחיל, כי כשמעירים גביר משנתו - מבטא הוא בדרך כלל את חוסר שביעות רצונו בגודל התרומה...

והנה, עד מהרה התברר לשניים כי הגביר כבר נייעור משנתו, שכן הם שמעו שיחה אשר התנהלה בינו לבין בנו. אולם בה במידה שהתברר להם כי הגביר כבר ער וניתן לדפוק על דלתו - התברר להם גם כי תהיה זו טעות חמורה לעשות כן...

למסקנה זו הם הגיעו מתוך השיחה אשר שמעו, שיחה אשר התנהלה בין הגביר לבין בנו, ובה פנה הבן אל אביו ושאלו מה לקנות בשוק לארוחת הצהריים. "מה לקנות? תקנה עולשין!" - השיב הגביר, והבן הוסיף ושאל: "אבא, בשוק ישנם שני סוגים של עולשין, ישנם עולשין טריים - העולים מעט יותר, וישנם עולשין רקובים מעט, אשר מחירים עולה לכדי חצי ממחיר הטריים. ובכן, איזה מן הסוגים להביא?", ושוב הגיעה התשובה המפתיעה: "תביא מהסוג הזול... לא נורא אם יהיו העולשין קצת רקובים! נסתפק בהם!"

מתרצים המפרשים (בספר 'משך חכמה' אפריון וכן כתב ה'חפץ חיים' בספרו "שם עולם" (חלק א' פי"ז) וכבר קדמם האלשיך הק'), לפי דברי הגמרא (סוטה לה, א) שהארון היה נושא את נושאי, וכל מה שנשטוו 'בכתף ישאו' היה רק בכדי להראות שיש מצווה לסייע ולהחזיק את הלומדי תורה, שהארון הרי מרמז על כתר תורה. וכשמסייע ומחזיק את התורה, נדמה לו שהוא נושא את הארון - את הלומדי תורה. אבל באמת "הארון נושא את נושאי", ולכן, היו הבדים קבועים בארון להראות לזכרון עולם שהתלמידי חכמים הם הם המחזיקים את בעלי המשא ומתן, ועוד, שאף בעת שאין התלמיד חכם נצרך לסיועו של הנותן, כיוון שנתן לו בעת שצרך, ממשיך הנותן לקבל בזכותו של התלמיד חכם גם הלאה.

ובזה מבאר ה'חפץ חיים' שם, את לשון הכתוב "עץ חיים היא למחזיקים בה", ולמה לא כתב "למחזיקים אותה"? אלא, יבואר עפ"י משל, שאב ובנו הקט עוברים בדרכם וחוצים נהר שוטף ושוצף אומר הבן לאביו: תחזיק אותי חזק שלא אפול למים! עונה לו אביו: אני מרים אותך, רק תזהר להחזיק בי חזק!. (הנסמך תמיד מחזיק בסומך, ואילו הסומך מחזיק את הנסמך) על זה הדרך נאמר כאן: עץ חיים היא למחזיקים בה" שהתורה היא היא המחזיקה את בעלי הממון.

בעניין הזה, מספר הרב אליהו דיסקין סיפור נורא: לפני למעלה מארבעים שנה, היה בחור באמריקה שלמד בתיכון, והתחיל גם ללמוד באוניברסיטה כי אבא שלו רצה שיהיה לו "תכלית" שיהיה עו"ד או רופא וכדומ'. הוא רק לא ידע שה"תכלית" זה לימוד התורה... עכ"פ, הבן, חשקה נפשו בתורה. אמר לאביו: אני רוצה ללמוד. אמר לו האב: אני מוכן שנה אחת שתלמד אבל אח"כ תחזור לאוניברסיטה. נסע הבחור לארץ ישראל, וזכה ללמוד אצל הגה"צ רבי אליהו לופייאן בכפר חסידים בשנתו האחרונה. אחרי שנה הוא חזר הביתה, וכמובן שלא רצה לבזבז את שנותיו בלימודי הבל, פנה אל אביו ואמר לו: "הרי עוד מעט כבר אני מגיע לשידוכים, תן לי ללמוד עד החתונה, ואני מוכן ללמוד כאן בלייקווד ולא לנסוע לארץ ישראל", אמר לו אביו שהוא מוכן, אבל בתנאי אחד: שיתר אתה לא מבקש, ואחרי החתונה אתה אכן הולך לאוניברסיטה". הוא הסכים. אחרי כמה חדשים הוא אכן התארס, בין האירוסים לחתונה הוא התחיל לאבד מצב רוח, כיוון שידע שאחרי החתונה אין לו שום בריחה וחייב יהיה להפסיק ללמוד. ומיום ליום ירד לו ה'שמחת חיים'. והאבא רואה ולא יודע מה לעשות, מצד אחד הוא רוצה את טובת בנו שיהיה לו מקצוע ביד, ומצד שני הבן לגמרי מאבד את חדות החיים. כמה שיותר התקרב זמן החתונה שקע הבחור יותר בעצבות. ביום לפני החופה, קרא האב לבנו ואמר לו: "אני יודע בדיוק מה עובר עליך, אני רציתי את האושר שלך אבל אני רואה שאתה לא מאושר מזה, דיברתי עם אמא, והחלטנו שיותר חשוב לנו שתהיה שמח, לכן, חמש שנים אחרי החתונה אתה יכול להמשיך ללמוד כאברך בלייקווד, ואנחנו מפרנסים אותך "קעסט" חמש שנים.

שבועיים אחרי החתונה, האבא קיבל "דום לב", הוא היה במוות קליני, והרופאים לא נתנו לו שום סיכוי, והנה בניסי ניסים חזר לאיתנו עד לתיפקוד מלא. ביום שנגמר החמש שנים מהחתונה, קיבל האב שוב "דום לב", ונסתלק לבית עולמו!

אמרו: אם היה יודע מי מחזיק את מי, היה לוקח על עצמו חמישים שנה! ודבר נוסף, שכל החמש שנים כולם חשבו שהאב מחזיק את בנו, אבל אח"כ נוכחו שהבן הוא הוא החזיק אביו! "עץ חיים היא למחזיקים בה".

עם רעיון זה מסביר ה'פנים יפות' (ועוד הרבה מפרשים) את תחילת הפרשה "ויקחו לי תרומה" למה לא אמר "ויתנו"? כיוון שרק נדמה לנו שאנו "נותנים" בעוד שאנו רק "לוקחים". ומוסיף לבאר את דברי רש"י "לי - לשמי", שאף שע"י התרומה וודאי שתתעשר מזה, ותזכה בחיים, אמנם את התרומה תתן רק "לשמי" לשם מצוה ולא לשם השכר הבא מזה.

(ציוני תורה)

ועשית שנים כרבים זהב (כה, יח)

הכרובים הם מלאכים קדושים (יחזקאל י) ופניהם פני נערים (סוכה ה:); והקשה הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, מדוע פירש רש"י את הכתוב: "ויגרש ה' את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים" - מלאכי חבלה!; ותרץ, שבני הנוער יכולים לגדול ולהיות מלאכים קדושים, או מלאכי חבלה חלילה. תלוי היכן הם שוהים ומבלים! אם על ארון הברית ובקודש הקדשים, אזי יהיו למלאכים קדושים. ואם הם בחוצות, על אם הדרך, יהיו מלאכי חבלה...

(והגדת)

ומעשים טובים - שם אינני מקמץ מאומה, וידי פתוחה לרווחה בכל עת!" - סיים הוא, והדברים מאלפים ביותר.

שכן לפנינו דוגמא לאדם קמץ בטבעו, אדם אשר אוחו במידת הקמצנות בחזקה, וכה כבדה היא קמצנות זו - עד שהיא מונעת אותו מלהנות כהוא-זה מכספו ומעושרו הרב! אולם קמצנותו הנוראה, ואף שליטתה המוחלטת של מידה זו בכל אורחותיו - אינם יכולים לה לנדיבות ליבו, נדיבות-לב לכבודו ויתברך בלבד, נדיבות לב למילי דשמיא, לכל דבר טוב וראוי!

אין ספק, כי מעלתו של 'קמץ-נדיב' מעין זה - גדולה היא לאין שיעור ממעלתו של זה אשר הנדיבות טבועה באופיו, ורק בעם ישראל ניתן למצוא דוגמא מעין זו לקמצנות ונדיבות המשמשות בערבוביא זו עם זו! הפלא ופלא!

קמץ קדוש

זוהי איפוא הדוגמא הראשונה, העוסקת כאמור ביהודים המשלבים את מידת הקמצנות עם מידת הנדיבות באופן בו כל אחת מהן אחראית על תחום אחר: מידת הקמצנות - שולטת בכל הנוגע לצרכי עצמם, ואילו מידת הנדיבות - משמשת למידי דשמיא...

אולם כאמור, ישנה דרך נוספת בה נכרכות שתי המידות הללו זו בזו, והיו לאחדים בידם של נותני בטר, אלו אשר כלפי חוץ מציגים הם קמצנות מופלגת, אומץ יד מוחלט, על אף שבסתר משתמשים הם במידת הנדיבות שבליבם - רק לכבודו יתברך, שלא על מנת לקבל פרס או להתכבד במתת-ידם. הסיפור הבא, עוסק ביהודי שכזה.

בבית הקברות של קראקא, עירו של המהרש"א - יכולים המבקרים להבחין כי בסמיכות לקברו של המהרש"א טמון יהודי אשר על מצבתו חקוק התואר הבלתי-מחמיא: "יעקב הקמץ"... "מה פשר ה'שכנות' הזו?" - שואלים אתם, ואכן השאלה במקומה... אולם בכדי להשיב עליה - מן הראוי להקדים ולספר את סיפורו של אותו "יעקב הקמץ"...

ובכן בעיר קראקא, בתקופתו של המהרש"א - נודעה תופעה מעניינת...

כאשר היתה אחד מנשות האביונים, אשר נמצאו בעיר למכביר, מגיעה אל הדייק ומבקשת כי מכור לה ראש זנב של דג, בטענה כי אינה יכולה להרשות לעצמה את רכישת הדג כולו - הוא היה שוקל ליידידה שני דגים שמנים, ומסביר לה כי 'שמעון הגביר' החליט להעניק דגים חיים על חשבוננו - לאלו אשר אין ידם משגת לרכשם...

כאשר היתה היא מגיעה אל חנותו של הקצב, ומבקשת מעט עצמות חמין - הוא היה ממחר לארוז לה שני קילו של בשר שמן, ומשטענה כי אין בידה האמצעים לשלם תמורת המעדן היקר - הוא היה מניח דעתה כי 'זלמן העשיר' יאות להעניק בשר חיים לכל תושב נזקק, על חשבוננו...

וכך היה חוזר על עצמו המחזה גם בחנותו של הירקן... האביונית היתה מבקשת מעט שאריות, המוכר ממחר היה להגיש לה פירות וירקות משובחים ביד רחבה - ובנוגע לתשלום - הו... אין מה לדאוג... 'יסוף הסוחר' כבר ישלם עבור ירקותיהם של אביוני העיירה...

כך נהנו עניי העיר במשך תקופה ארוכה מארוחות משביעות ומזינות חיים אין כסף, אולם עובדה אחת הציקה להם וטרדה את מנוחתם: ידוע ידעו הם, כי אף ש'שמעון הגביר', 'זלמן העשיר' ואף 'יסוף הסוחר', הינם אנשים אמידים ובעלי ממון - הרי שבפירוש לא ניתן לומר כי הם עשירי העיירה! בעיירה היה עשיר מופלא, גביר אדיר, ממש מליונר - בשם 'יעקב', או ליתר דיוק: 'יעקב הקמץ'...

ולא בכדי זכה 'יעקב' הלזה לתואר המפוקפק... ניתן לומר כי הוא זכה לו בדין ולא בחסד... מעולם הוא לא פתח את ידו אפילו כהוא-זה, ואיש מאביוני העיירה לא יכול היה לדלות מזכרונו מקרה בו נהנה בשוה-פרוטה מממונו של הלזה...

"הרי אין זה הוגן! מדוע על 'יסוף' ו'זלמן' ו'שמעון' מוטל לשאת בעול החזקת עניי העיר?" - התקוממו הכל, "מדוע לא יתרום גם יעקב את חלקו ויריים את תרומתו?" - היו הם מתלוננים מפעם לפעם, אולם דומה כי לאזניו של יעקב לא הגיעו כלל כל אותם דיבורים... הוא לא שינה את הנהגתו, ונמנע באופן עקרוני מלהעניק דבר מה בעל ערך לאי-מיו."

כאשר מכלימים היו את פניו של יעקב ברבים, כאשר גוערים היו בו על קמצנותו, כאשר הוכיחוהו וטענו כי נראה שסבור הוא שיוכל לטיול עמו את כספו אל קברו - לא היה יעקב משיב מאומה, רק פושט את ידיו לצדדים כביכול מבקש לומר: "צודקים אתם, אולם מה אעשה ואיני יכול? פשוט אינני מסוגל להפרד מכספי ולינתו לאחר זולתי!"...

אין פלא איפוא, כי כאשר נפטר יעקב הלזה לבית עולמו - לא שררה עצבות רבה בעיירה... ידידים לא נמצאו לו מבין שכניו ומכריו, איש לא

מלכתחילה, כאשר שמעו שני התנאים את שאלתו של הבן אודות סעודת הצהריים, היו הם משוכנעים כי האב יבקשנו לקנות בשר ודגים עם כל המטעמים, כמנהגם של גבירים. כאשר שמעו את תשובתו של האב - הם סברו כי אולי מקפיד הגביר על תזונה בריאה המבוססת על ירקות בלבד...

אולם כאשר התברר להם כי הגביר מעדיף את הסחורה הישנה והזולה על פני הטרייה והיקרה מעט - הם הגיעו למסקנה ברורה על פיה לפנייהם עומד קמץ אשר טרם נודע כמותו, קמץ אשר חולי נפשו אינו מאפשר לו אפילו לקנות לביתו את המזון המינימלי ביותר!

"להכנס אל ביתו של קמץ כה נורא, ולבקש ממנו כי יתרום לצדקה - הרי זו בדיחה גרוועה!" - הרהרו המתרימים בליבם, והחליטו לפסוח על ביתו של הגביר ולהתחיל את המגביית ממקום אחר... "ובדאי שינה הוא את טעמו מאז הפעם האחרונה בה פקדתי את ביתו, הפעם בה פתח הוא את ידו לרווחה!" - הסביר בודאי רבי עקיבא לעצמו את פשר הנהגתו המוזרה של העשיר...

אלא שבסופו של יום, כאשר פנה השמש ושני הצדיקים התפנו לספור את סכום הכסף אשר הספיקו לגייס - גילו הם כי התפוקה דלה למדי... הסכום עדיין היה רחוק מרחק רב מהסכום אותו ביקשו מלכתחילה לאסוף בעיר זו... לפיכך, בליט ברירה, החליטו לשוב על עקבותיהם ולדפוק על דלתו של העשיר-אוכל-הירקות-הרקובים, כאשר בליבם הם אומרים: "אפילו אם יתן העשיר פרוטות בודדות - הרי זה יותר טוב מכלום!"... וממחשבה - למעשה.

הם דפקו על דלת ביתו של הגביר, ומה רבה הפתעתם כאשר קבלת הפנים לה זכו - שונה היתה לחלוטין מזו לה ציפו...

הם ציפו להתקבל בקרירות ולצאת מן הבית עם נדבה פעוטה של פרוטות מספר, אולם בפועל - קיבלם הגביר בכל הכבוד הראוי לתלמידי חכמים כמותם, בכל האדיבות ובסבר פנים יפות, ומשמע את מטרת הביקור - אף הרים תרומה מכובדת עד מאד: הוא הורה לשני תלמידי החכמים לגשת אל אשתו ולומר לה כי בעלה צויה ליתן להם מידה שלמה של דינרי זהב! סכום עתק!

שני התנאים נדהמו למשמע הסכום הגבוה, הם חששו פן אשתו של הגביר לא תיאות כה בקלות להעניק סכום כה גדול, אולם כאשר ניגשו אל האשה - נכונה להם הפתעה נוספת...

"האם בעלי אמר ליתן לכם מידה גדושה של דינרים - או מידה מחוקה?" - שאלה האשה, ומשאל ידעו הם להשיב, והסבירו כי הגביר נקט בלשון: 'מידה' סתם - החליטה האשה להעניק להם מידה גדושה, תוך שהיא מסבירה כי אם זו היתה דעתו של בעלה - מה טוב, ואם לא - הרי שמעניקה היא את הסכום העודף על חשבון כתובתה...

כאשר שב רבי עקיבא עם חבירו אל הגביר, בכדי להודות לו על תרומתו הנדיבה - שאלם העשיר: "אימרו לי, האם נתנה לכם אשתי מידה גדושה - או מדיה מחוקה?", ומשסיפרו לו שני הצדיקים את השתלשלות העניינים - החליט הגביר להביע את הערכתו לשיקול דעתה הנכון ולנדיבות ליבה של אשתו, ובו במקום הכפיל את כתובתה...

בירך איפוא רבי עקיבא את הגביר בחום, נשקו על ראשו וביקש להפטר ולילך לו לדרכו, אלא שבטרם נפרד ממנו הגביר לשום - לא יכול היה להתאפק, ופנה אליו בשאלה: "רבי, מוכרח אני לשאלך... מבין אני כי אל ביתי הגעתם בסופו של יום, לאחר שסובבתם בין בתי העיר כולם. ובכן, מדוע עשיתם זאת? מדוע לא זיכיתם אותי להיות ראשון לדבר מצוה כשם שדרכך, רבי עקיבא, לעשות תמיד?" - הקשה העשיר, והכאב ניכר בקולו.

"מדוע לא נכנסנו אל ביתך? הבה ואומר לך..." - החל רבי עקיבא מסביר: "למעשה, הגענו אל ביתך בתחילת היום, עם בוקר, והטינו אזנינו לשמוע האם הינך ער והאם רשאים אנו כבר להקיש על דלת ביתך בשעה כה מוקדמת.

"בשלב זה - שמענו את שיחתך עם בינך, שיחה בה הורית לו לקנות לארוחת הצהריים מן הירקות הזולים ביותר, ושיחה זו הביאה הונתו לכדי מסקנה - אשר התבררה בדיעבד כמוטעית - על פיה יהא זה חסר תועלת לחלוטין לנסות להתרימך לדבר מצוה! לפיכך פסחנו על ביתך, סובבנו ברחבי העיר, ורק בסיום היום, כאשר ראינו כי עיתותינו בידי וכי עדיין זקוקים אנו לכל פרוטה נוספת - החלטנו לנסות את מזלנו ולדפוק על דלתך!" - סיים רבי עקיבא...

אלא שהגביר לא קיבל את הטיעון: "רבי, מה שביני לבין בני - יכול אתה לשמוע. אתה יכול אמנם לעמוד על קמצנותי בענייני שלי מתוך השיחה שניהלתי עם בני. אולם על המידה בה נוהג אני ביני לבין קוני - על כך לא יכולת לעמוד מתוך אותה שיחה! אמנם קמץ אני, בכל הנוגע להנהגת ביתי - מקמץ אני ככל שניתן, אולם בענייני שמים, בכל הנוגע לצדקה

ט"ו וז"ל: כי מי שיועד לטהר לבו יותר הוא המתקרב יותר למקום ואהוב אצלו י"ת עכ"ל. מרן הסבא מקלם זצ"ל סיפר כי כמה פעמים רצה לעשות איזו פעולה שתמצא חן בעיני רבו הגאון ר' ישראל סלנטר זצ"ל ואף פעם לא קרה שלא ימצא סיבה לבקורת על מעשיו, א"כ אמר כמה קשה לעשות מעשים לפני הקב"ה שיהיו רצויים לפניו, כמו שאומר המסלת ישרים בפרק ט"ו כשם שאין עולה על גבי המזבח שלמטה אלא סלת נקיה מנופה ב"ג נפה שכבר טהור לגמרי מכל סיג, כך אי אפשר לעלות על רצון מזבח העליון להיות מעבודת הא-ל השלמה והמובחרת אלא המובחר שבמעשים הטהור מכל מיני סיג, וזהו מה שאמרנו, כדי שהלב יהיה מוכן להשראת השכינה דרושים מעשים טהורים מכל מיני סיג, וזהו כל העבודה של אדם בכל ימי חייו להשתדל לעשות מעשים שיהיו רק לשם שמים.

מספרים כי בימי הגר"א מוילנא זצוק"ל חי איש שהיה צם משבת לשבת, ובכל ערב שבת היה הולך למקוה, ובאמצע הדרך היה יושב לנוח על גבי אבן אחת, וכל הילדים מוילנא היו מתאספים לראותו, כששמע מזה הגאון מוילנא, ציווה שהילדים לא יתאספו יותר, ומני אז לא היה יכול אותו איש שוב לצום! ואומרים הבעלי מוסר שאין ספק כי האיש הזה היה צדיק גדול וצם לשם שמים ולא בגלל הכבוד הזה שהילדים מתאספים לראותו, אלא בתוך צדקתו התערב שמץ מהכבוד הזה שהילדים חלקו לו, ואעפ"י שהכבוד הזה בטל במיעוטו, בכל זאת כיון שחסר לו הכבוד הזה כבר לא היה מסוגל לצום! מכאן, כמה האדם צריך לדקדק על מעשיו.

הובא בתוס' במסכת חגיגה דף ט"ו בשם הירושלמי, על 'אחר' למה יצא לתרבות רעה, אבוייה היה מגדולי ירושלים, וביום שבא למהלו קרא לכל גדולי ירושלים והושיב בבית אחד ולר"א ולר' יהושע במקום אחד וכו' ישבו ונתעסקו בדברי תורה ירדה אש מן השמים והקיפה אותן וכו' אמר כך גדול כחה של תורה אם יתקיים הבן הזה אני מקדישו לתורה! ולפי שלא היתה כוונתו לשמים לפיכך לא נתקיימו בו עכ"ל. נורא ואיום הרעיון הזה המגדיר את הכוונה הזו שאינה לכבוד השמים ובשביל זה יצא לתרבות רעה! על זה אמר הסבא זצ"ל מקלם הלא האב לא למד אתו תורה אלא הביאו לבית הספר ובכל זאת אם כוונתו לא היתה טהורה מכל שמץ לשם שמים כבר יצא הבן לתרבות רעה א"כ על אחת כמה וכמה המורה שלומד תורה עם הילד ויש בו איזו פניה שלא לשם שמים עד כמה הוא גורם שהתלמידים יצאו לתרבות רעה!

מורים מחנכים ומדריכים גורל ילדי ישראל עתיד האומה הופקד בידיכם, דעו מה שיש בידיכם לתקן במחשבה טהורה לשם שמים ומה שעלולים אתם ח"ו לפגום בשמץ של פניה עצמית וכוונה שלא טהורה. (אמרי יעקב - להגריי ניימן)

הסוד של תחילת פרשת תרומה

ישנו מדרש פליאה לכאורה, חז"ל במדרש (ילקוט תהילים שמ"ו) כותבים כי הקב"ה בא, כביכול, בטענה לדוד המלך ע"ה.

דוד המלך התחנן להקב"ה "אחת שאלתי מאת השם אותה אבקש שבתי בית ה' כל ימי חיי" אמר לו הקב"ה לדוד, בתחילה אתה אומר "אחת שאלתי מאת ה'" דבר אחד "אחת", והנה לפתע אתה מבקש רשימה ארוכה: שבתי בבית ה' כל ימי חיי, לחזות בנועם ה', ולבקר בהיכלו כי יצפנני בסוכה ביום רעה יסתירני וכו'" אמר דוד: רבון העולמים, ממך למדתי. אני תלמיד טוב. אתה אמרת "מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה", ואח"כ התורה פיטתה עוד כמה דברים: "ליראה את ה' אלוקיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבוד את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך", רשימה של מצוות עשה. מדרש פליאה.

"אחת" - "שאלתי"

המפרשים שואלים מה הכוונה בלשון הזו "אחת שאלתי" מדוע דוד המלך התבטא בנוסח כזה, והם אומרים כאן גם רמז עמוק מתוק מדבש: "אחת" זו הנשמה. "שאלתי" נהייתי "שואל".

נשמתו של אדם נקראת ארבעה שמות: נפש, רוח, נשמה, יחידה. "אחת" היינו "יחידה": "אחת" שאלתי מאת ה', את ה"אחת" אני שאלתי מאת ה'. כלומר, אינני שומר חינום, אני לא שומר שכר אלא - שואל.

תאזינו. ישנם ארבעה שומרים: שומר חינום, חייב כאשר פשע בשמירתו ופטור אם התרחשה גניבה או אבידה. שומר שכר - חייב בגניבה ואבידה, ופטור באונסים, שואל, חייב גם באונסין ופטור אם מתה מחמת מלאכה. דינים אלו ודאי אתם יודעים, ולמדתם אותם בבית הספר.

ועתה מורי ורבותי, באותה שעה קשה, כאשר בית דין של מעלה ישאלו את האדם, למה פשעת, למה ציערת את בני ביתך, לא באת לבית הכנסת. מדוע לא למדת תורה - הרי פשעת. הוא יענה: לא. לא פשעתי

יכול היה להצביע על מעשה טוב אשר עשה כלפי אי-מי, אפילו אחד מבני העיירה לא חש כי חב הוא לו הכרת הטוב מסיבה כל שהיא, וכך כשמנין מצומצם של מלומדים צועד סביב מיטתו - הובל יעקב אל מנוחתו האחרונה, ועל מצבתו נחקק בהבלטה התואר המוזכר לעיל: "יעקב הקמצן" - למען ישמעו ויראו כל הקמצנים שכמותו...

אלא שלאחר מותו של "יעקב הקמצן" - נראה כי נפל דבר בשגרת שלוות חייה של העיירה קראקא.

כאשר הגיעה שוב האביבונית אל הדייג וביקשה דג לשבת - הוא התנה את קבלת הסחורה בתשלום מלא, כאשר היא המשיכה אל חנותו של הקצב - דרש אף הוא מחיר מפולפל, המחזה חזר על עצמו אצל הירקן...

התברר, כי "שמעון הגביר", "זלמן העשיר" ו"יוסף הסוחר" - הפסיקו את תמיכתם בעניי העיירה, ומעתה הוטל על כל אחד מהם לדאוג לעצמו ולפרנסת בני ביתו...

האביבונים המודאגים החליטו לשלוח משלחת אל המהרש"א, רב העיירה, ובעקבות המידע שמסרו - זימן הרב את שלשת הגבירים בכדי לברר מדוע הפסיקו באופן פתאומי את מעשה הנדבה לא היו אחראים שנים כה רבות.

התשובה אשר שמע, היכתה את המהרש"א בתדהמה מוחלטת. שכן כך אמרו לו השלשה:

"רבי, אמנם אנשים אמידים כולנו, אמנם פרנסתנו מצויה לנו ברווח כדי צרכנו ויותר, אבל בשום אופן אין באפשרותנו לפרנס את בני העיירה כולם! במשך כל השנים שחלפו - היה זה 'יעקב הקמצן' אשר העניק לנו מידי שבוע את הסכום הדרוש לשם פרנסת עניי העיירה, והוא היה אף זה אשר ביקש כי איש לא ידע על מעורבותו בדבר מצוה זו! עתה, משנפטר יעקב - אין אנו יכולים שוב לעמוד בהוצאה הכבירה, ובעל כרחנו נאלצנו להורות לבעלי החנויות להפסיק את ההסדר המועיל!".

עוד באותו היום כינס המהרש"א את כל בני קראקא, וסיפר להם על אשר התגלה לו זה עתה. עוד באותו היום צעדו כל בני העיירה אל בית-החיים, וכשדמעות ורתחות תלויות בעיניהם - ביקשו מר' יעקב מחילה על שחשדהו לשוא וכפרו בטובתו. עוד באותו היום התכנסו שבעת טובי העיר והחליטו פה אחד כי יש לשנות את הכיתוב המשפיל החקוק על מצבתו של ר' יעקב, אולם המהרש"א לא הניח להם לעשות זאת...

"לא ולא! קמצן היה יעקב, קמצן בכל הנוגע לכבודו שלו... עבור עצמו - הוא לא ביקש מאומה: לא תהילה ולא כבוד, לא פרסום ולא יוקרה... את כל מעשיו עשה הקמצן הזה אך ורק לשם שמים, אך ורק לכבוד בוראו יתברך, כאשר הוא אווזו בידו את מידת ה'קמצנות' עם מידת ה'נדיבות' - ובשתייהן יחדיו מחולל את מופת הנהגת-חיי.

"קמצן היה יעקב, ותואר זה אות-כבוד הוא לו! אין למחוק את תוארו ממצבתו, אולם זאת אבקש: לעת פטירתי - קברוני נא בסמוך לקברו של 'יעקב הקמצן', והלואי ואזכה להיות במחיצתו אף בעולם שכולו טוב!" - סיים המהרש"א, וכדבריו נעשה כמובן.

זהו איפוא הסיפור השני, אודות יהודי אשר חיבר בהנהגתו כאמור 'נדיבות' - עם 'קמצנות', את הנהגת 'המרבח' - עם הנהגת 'הממעט', וכל אשר עשה לא עשה אלא לשם שמים. מי כעמך ישראל אשר נמצאים בו יהודים שכאלו, יהודים אשר כל כולם מסירות לכבודו יתברך, יהודים נדיבי לב אשר העפילו בנדיבותם לפסגות כה נוראות!

(דרשות המגיד)

ויקחו לי תרומה (כה, ב)

ברש"י: לי לשמי. מקשים המפרשים הלא מצינו בחז"ל שאמרו לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, ומדוע במצוה זו ציווה התורה דוקא לשמה וי"ל כי אעפ"י שמצוה שלא לשמה גם כן נחשבת מצוה ומקבלים עליה שכר כי אין הקב"ה מקפח שכר אפילו של שיחה נאה, אבל מ"מ ממצוה שלא לשמה לא יכולים להתקין מקום השראת השכינה, כמש"כ ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. כדי לבנות מקום להשראת השכינה צריך לעשות לשמה דוקא, בכונה טהורה ורצויה,

וחז"ל אומרים ושכנתי בתוכם בתוכו לא נאמר אלא בתוכם בתוך כל אחד ואחד, פירוש דעיקר המקדש והשראת השכינה הוא בלב איש הישראלי, כמו שאומר השל"ה דכל צדיק הוא מדור לשכינה, א"כ כמה צריך האדם לטהר ולזכך את לבו שיהיו המעשים לשמה בכונה טהורה ורצויה, כי השראת השכינה לא תוכל להיות שלא לשמה. חז"ל הקדושים שעבדו את ד' בכל לבבם ונפשם לא הסתפקו בזה וסידרו תפלה וטהר לבנו לעבדך באמת, כי אין שיעור לטהרת הלב, כמו שאומר המסלת ישרים פרק

הגמרא אומרת "כהנים כי קא זכו משולחן גבוה קא זכו" הנהנים אכולים על יד שולחנו של מקום. היינו, שכל הקרבן עולה ונמסר לשולחן גבוה, אלא שאח"כ, הקב"ה נותן קצת לכהנים המסובים על יד שולחנו, אבל אופן אישי ופרטי מאום אינו שלהם, אלא הנהנים מקבלים ממנו, מהקב"ה.

רבותי. לקראת מתן תורה, הקב"ה הודיע לנו, תדעו לכם, כי גם אתם אמורים להיות כך, ככהנים!! להתקדש "גוי קדוש" ולאכול משולחן גבוה. תשמרו על התורה כראוי במדויק ותזכו כולם להיות ממלכת כהנים. ועד כדי כך חז"ל אומרים (במקום אחר) איך נראה שולחן של יהודי כשר "פתח הכתוב במזבח וסיים בשולחן, לומר לך כל זמן שביית המקדש קיים המזבח מכפר עליו, אבל אם אין בית המקדש, שולחנו של אדם מכפר עליו", השולחן שלי בבית יכול להיות מזבח, הלחם כקרבן והיין כנסכים. היהודים שנהיו "ממלכת כהנים" כל אחד מהם אוכל על שולחן גבוה, ישן בביתו של בורא העולם, הולך בחדריו, ומטייל בגנו, הוא בסך הכל תייר בבית של מישהו אחר... וזה קורה כאשר מקיימים את ה"בעליו עמו" את ה"ושכנתי בתוכם"

ואם אתה תייר במלונו של ה', אתה לא תכניס לחדרים בדירתך דברים האסורים. אם הגוי (או כל מי שאינו שומר תורה ומצוות) ירצה לשווק לך חפצים שאינם לרצון ה', תאמר לו: מה אתה הגוי רוצה ממני, שאכניס לביתי כל מיני "מחלות" וכי אני בעל הבית כאן? לי, אין בית, כי מה שבטאבו הדירה רשומה על שמי, זה רק לענין מיסים וארנונה... הבית שייך להקב"ה ואין לי אישור יותר מאורח בעלמא, שלא מכניס לביתו של הקב"ה מה שאינו חפץ.

(להגיד)

דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה (כה, ב)

הרבי רבי זושא הגיע פעם לעיר פלונית לשבות את שבתו. לא ידעו מי האיש ובוודאי לא שמעו עדיין את שמעו. חשבו כי הוא אורח שהגיע לעיירה - ככל עוברי דרך שבאמצע הדרך שובתים בעיר יהודית, ותושבי העירה מקיימים בהם בשמחה מצוות הכנסת אורחים.

מנהג העיר היה, שאחרי מעריב ליל שבת, הגבאי הממונה מסדר לכל אורח את מקומו לפי ראות עיניו - מי יכול להתאים למי, ומי יקרא לשולחנו של מי.

רבי זושא האריך בתפילה בדבקות רבה בצידי בית הכנסת, ולא שמו לב איליו. הגבאי סיים לחלק את האורחים והם התלוו לבעלי הבתים להתארח על שולחנם. אז סיים רבי זושא את תפילתו, ניגש אל הגבאי ושאל היכן יכול להתארח

אמר לו הגבאי בכאב: "גוט שבת, עכשיו באים?... לא לקחתי אותך בחשבון, עכשיו נזכרת!"

כיון שמתפקידו של הגבאי לקיים את המצוה בשלימות, התאמץ, חשב ואז אמר: "אתה יודע מה, ראש הקהל שלנו, אצלו הבית פתוח. יושבים אורחים לרוב, שולחן מלא עניים, לשם אפשר ללכת. אבל אגיד לך, יש לי בעיה קטנה. כי יש לו תנאי קודם למעשה. הוא מעוניין שעל שולחנו יסבו רק לומדים תלמידי חכמים. מסתמא אתה תלמיד חכם - - -".

אמר רבי זושא: "לא, אינני תלמיד חכם, אינני יודע ללמוד".

- "אם כן, יש כאן בעיה, ראש הקהל לא יקח סתם אנשים".

הגבאי הציץ שוב על פניו של רבי זושא ואמר "אתה וודאי אומר כך מענווה. משנה בדבורך..."

"מה פתאום, וכי אשקר?! אני לא יודע ללמוד, אף פעם לא למדתי כדבעי".

"אם כן יש לנו בעיה, מה אני עושה איתך? טוב, אתה יודע מה? אני אביא אותך לראש הקהל, תעשה קידוש בשקט, תאכל בצד, לא ישימו לב אליך, ותלך".

הוא הוביל את רבי זושא לבית ראש הקהל, הביא לו יין, הושיב אותו בצד, שלא ישימו לב, והכין אותו לעשות קידוש. רבי זושא נעמד לעשות קידוש, וכי אפשר לא לשים לב? הקירות רעדו בעת שהצדיק קידש על היין בקול רם ונשא: מי זה הצדיק הזה?

הסתתרים הקידוש, בעל הבית קם לקראתו והושיט יד לשלום עליכם: "מסתמא אתה תלמיד חכם".

"אני עם הארץ גדול".

"לא יכול להיות".

"לא קרית ואל שנית, הנני כלי ריק".

היה לי אונס "בית הדין, בבקשה תעזבו אותי ואל תתנו רשות למלאכי חבלה להענישני" יצעק "הייתי אנוס".

אבל מה לעשות, הבעיה שלו תהיה ש"אחת שאלתי מאת ה'" - הוא שואל על הנשמה שלו, ושואל חייב באונסין: "א"כ אין תירוצים!" יאמרו לו בבית דין של מעלה: "תירוצך אונס לא מתקבל כאן". אנו חיים בעולם כ"שואל" שחייב באונסין.

א"כ, איזו חומת הגנה יש בידינו להינצל מעונשי החטאים, מה בכל זאת אפשר לעשות כדי להינצל? ישנו פתח מפלט אחד "בעליו עמו לא ישלם" כי כידוע להלכה - אם הבעלים בתוך העסק - גם השואל פטור, כדברי המשנה הידועה: "השואל ושאל בעליה עמה או שכר בעליה עמה פטור שנאמר אם בעליו עמו לא ישלם". א"כ העצה היא, כביכול, להכניס את בורא העולם בשותפות. "ושכנתי בתוכם - בתוך ליבו של כל אחד". ואז כאשר אדם משיג - שהקב"ה ישכון בתוכו - יכול לפטור את נפשו מאונס. כי "בעליו עמו לא ישלם"...

בעל ה"שפת אמת" אומר את הרמז הזה לגבי בלעם הרשע שאמר (בפרשת בלק) "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל" כלומר הקב"ה כביכול לא מסתכל על העבירות של עם ישראל. איך ולמה אינו מסתכל? כי ה' אלוקיו עמו!" כפי שאמרנו "בעליו עמו לא ישלם"... הפלא ופלא.

ואם כן, נבין גם, את בקשת דוד המלך מהקב"ה "אחת שאלתי מאת ה' שבת בבית ה' כל ימי חיי וכו'", הוא ביקש בקשה אחת גדולה עד מאד "שבת בבית ה' כל ימי חיי" ובכך - להיות כביכול שותף עם קב"ה ואז, הוא כבר במילא יקבל את ההגנה מפני הצרות "ביום רעה יסתירונו בסתר אהלו" למה? כי בעליו עמו לא ישלם" וימלט מכל המצוקות: "כי יצפני בסוכה ביום רעה יסתירוני בסתר אהלו".

(שמעתי להסביר בנוסח שונה קצת: דוד המלך ביקש דבר אחד "שבת בבית ה' - בעליו עמו" אך בתוך בקשה גדולה זו נכללים ממילא פרטים רבים נוספים, כי למי שיש את הקב"ה יש לו את הכל... אמר דוד להקב"ה: ממך למדתי שביקשת בקשה אחת גדולה ונשגבה הכוללת פרטים אחרים נוספים, תבעת מאתנו "יראת שמים" - הכוללת הכל. וזו אכן חכמה של דוד המלך ע"ה לדעת לבקש את הבסיס העיקרי שעליו בנויות מעלות רבות - שעמו מרויחים עולם ומלואו).

בעליו עמו / כולם - כהנים

להיות קרוב ממש להקב"ה, זה התפקיד שלנו "בעליו עמו".

שמעתי פעם סיפור מרוב פלוני, כי רבאי בבית הכנסת בארה"ב קרה לו מקרה מוזר. ביום סיפור הצטרף למתפללים, כמידי שנה, יהודי המגיע לבית הכנסת פעם אחת בשנה. והנה, לקראת תפילת מוסף פסע האיש אל הרב "כבוד הרב, קח נא ש"יק של חמש מאות דולר - אני רוצה להיות כהן". הרב הביט עליו בתמיהה רבת: "מה?!"

היהודי שהמושגים שלו היו בכסף, והראש שלו היה רק בכסף, הבין שחמש מאות דולר הינם מחיר זול לרב כזה חשוב, ולכן הרב תמיה ושואל "מה?!" מיד הציע: "אני אכתוב ש"יק חדש על אלף דולר, פשוט, אני מעוניין להיות כהן - לפחות ביום כיפור זה. בשנה הבאה כבר נראה". הרב כמובן מיאן. והוא, במקביל, העלה את המחיר עד שהגיע לאלפיים דולר. הרב כבר לא היה מסוגל לשתוק פתח את פיו שנית: לא עולה בדעתי מחשבה, מה יכול להסתתר מאחורי בקשת, מדוע אתה מתעקש ורוצה כל כך להיות כהן, אילו היית בא להתפלל מידי יום ביומו ניחא, אבל...?

האיש עם הארץ, השיב: "אגיד לרב את האמת. הסבא שלי היה כהן. גם אבי היה כהן. - רצוני להיות כמותם. גם אני רוצה להיות כהן". חייך הרב ואמר: נו, אם כן, זה יעלה לך רק חמש מאות דולר ותהיה כהן...".

לא באנו להגיד בדיחות, אלא להיפך, לאמר - כי אכן כל אחד יכול להיות כהן ללא כסף.

בפרשת יתרו נאמר "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" נשאלת השאלה, איך אפשר שכולם יהיו כהנים, וכי אפשר לרכוש כהונה בכסף או בכל משהו אחר? התשובה היא: כן.

"ואתם תהיו לי ממלכת כהנים אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל" זו הייתה השיחה השמוע'ס הקצר, שמשוה רבנו התבקש לאמר לעם ישראל לפני מתן תורה. מה באמת חשוב כל כך בשמוע'ס זה שהתייחד כהקדמה למתן תורה, עד שה' אמר למשה רבנו שייגיד את הדברים, ורק את הדברים הללו "לא פחות ולא יותר" מה טמון בהודעה שה' אמר ליהודים "ואתם תהיו לוי ממלכת כהנים וגוי קדוש"?

אנו רגילים להבין לגבי קרבנות שהוקרבו בבית המקדש, כי חלק מהבהמה - מהקרבן עולה למזבח וכביכול נמסר לשמים לשולחן גבוה, והחלק האחר לא נמסר לגבוה אלא נחלק לכהנים, ויש קרבנות מסויימים שגם הבעלים מקבלים בשר מהקרבן, אך זו טעות.

"אם כן למה אתה כאן? האם לא אמרו לך, כי אצלי בבית אוכלים רק לומדים!?"

שקט השתרר. רבי זושא השפיל את עיניו בדממה.

"שמע, קשה לי להאמין עד כדי כך" – אמר לו בעל הבית – "יש לי הצעה, גם אם אינך תלמיד חכם, די לי אם תגיד איזה חידוש, ומה שתגיד טוב לי".

"אני לא יודע, ואיך אתה יכול לבקש דבר שאיני יכול? מה את רוצה ממני?"

"בכל זאת, תאמר משהו".

"לא יודע כלום".

"במשך השנים בוודאי שמעת משהו דבר תורה, תאמר בשם אחרים".

"איני יודע כלום כלום".

נהיתה במקום מהומה.

בעל הבית הציע באדיבות נוספת: "אז תגיד משהו מהחומש".

והוא השיב: "אבל אני לא יודע כלום!"

בעל הבית שמע את הדברים והבין כי אינו יודע מאומה: "אם ככה! אין לי ברירה. קח את הרגלים וגי' געזונטערהייט" – לך לחיים ולשלום..."

הבאלעבוסטע שמעה מה קורה ונתקפה בבהלה: "לא אסכים! לזקור מהבית, מהבית שלי לא יזרקו יהודי! אם הגבאי לא היה מביא אותו – נחא, אבל הוא כבר כאן, לא יזרקו אותו בשום אופן – הכריזה הגברת.

מה יעשה בעל הבית? יש לו גדר שאינו מכניס מי שאינו לומד, והבאלעבוסטע שלו לא נותנת לסלק אותו – - - נהיה בלאגן.

נגש אחד האורחים אל רבי זושא ואמר לו: אתה עושה כאן עוגמת נפש גדולה. אל תהיה שוטה, תפתח חומש תגיד משהו וגמרנו".

"מה אתם רוצים מהחיים שלי, נעבעך אני לא יודע כלום, לא מילה לא פסוק, כלום, רק להתפלל אני יודע ולומר תהילים.

טוב תגיד משהו על תהילים, כי אם אתה לא אומר – אתה מקלקל לנו את כל סעודת השבת".

מכריז רבי זושא: "אתם יודעים מה, אני אגיד משהו על תהילים".

נהיה שקט: "הוא הולך להגיד חידוש על תהילים. בא נשמע מה ה'עם הארץ' הזה הולך להגיד".

פתח רבי זושא: "יש לי סתירה מ'הגדה של פסח' על 'תהילים'..."

דבר כזה עוד לא שמעו מעולם... הטו אזנם כאפרכסת:

"בהגדה של פסח אומרים 'זכר למקדש כהלל', אם כן זו ראייה מפורשת שהלל היה צדיק. אני לא יודע מי היה הלל, אבל אם לא היה צדיק לא היו עושים זכר... מסמתמא היה צדיק".

"בסדר, היה צדיק, אז מה אתה רוצה?" – שאל אחד האורחים.

- "יש לי סתירה. – בתהילים כתוב מפורש 'כי הלל רשע' (תהילים י). אז מה באמת הוא היה, צדיק או רשע?"

כולם פתחו בצחוק מתגלגל, כזו שאלה גויית לא שמעו מימיהם. ורבי זושא ישב על מקומו ברצינות, עם השאלה שלו.

בעל הבית צחק יותר מכולם. דבר כזה עוד לא שמעו מעולם.

לאחר שסיימו לצחוק, שאל אחד הנוכחים בקול: "אולי לתלמיד חכם הגדול, יש תירוץ על הקושיא...?"

"נו, נו, יש לך תירוץ על הקושיא החזקה הזאת?" – שאלו היושבים את רבי זושא.

- "כן".

ש ש ש... משתיקים את כולם, הקשיבו.

"התירוץ: הלל מה'הגדה' הוא ודאי צדיק – והראיה, שאמר קודם לכן 'כל דכפין ייני וייכול', הוא הכניס לביתו כל אחד, לא רק את אלו שלומדים, אם כן הוא באמת צדיק. כוונתו לשם הכנסת אורחים – לשמה.

אבל הלל שבתהילים, הוא רשע מרושע. מדוע? 'כי הלל רשע על תאוות נפשו' – מה שעושה, נעשה בקשביל הכבוד, בשביל גאוותו. ואם הוא רואה שהאורח לא תלמיד חכם ולא מתאים לכבודו, הוא זורק אותו מהבית.

כל הצחוק התהפך. בעל הבית הבין מה שכולם לא הבינו [ובעיקר, כי לבעל הבית, בנוסף לשמו הידוע בפי כל, קראו לו גם 'הלל']. מיד הביא לאורח בשר ודגים וכל מטעמים, סעודת שבת כראוי.

בעל הבית כבר הבין שלא מדובר כאן באיש פשוט. לאחר ברכת המזון הלך אחריו בשקט לבית המדרש, והתחיל לבכות לו שיסלח לו על מה שעשה, והתנצל כי לא ידע שהוא איש קדוש.

"אבל יש לי שאלה אליך: איך ידעת שקוראים לי הלל? כולם קוראים לי בשמי האחר. האם יש לך רוח הקודש?"

קרא רבי זושא בתמיהה: "וכי לזושא יש רוח הקודש? זושא, ווי זושא! הרי עשית את העבירה הזאת ביום הזה, ואת העבירה הזאת ביום פלוני... החל לפרט כמה עבירות למיניהן, כאילו על עצמו, אך היו אלו עבירות שבעל הבית עשה - - -

ראה בעל הבית, שהוא יודע בדיוק אלו עבירות הוא עבר, הבין שבאמת יש לו רוח הקודש. בבכי גדול שאל אותו: "רבי, מאת תקנתא" – אני רוצה תיקון.

"תיקון זה לא אני. בשביל תיקון תסע לרבי – למגיד הגדול ממעזריטש, הוא יתן לך תיקון".

למדנו מכך, שיכול להיות שאדם עושה מעשי חסד ומצוות, אבל הם ל'תאוות נפשו', וזה לא לשמה כלל.

כבר אמרנו, כי אם מעוניינים לזכות להשראת השכינה, בתוך האדם, יש צורך ב"לשם שמים", כי גם אם חובה לקיים מצוות אף שלא לשמה, כי מתוך שלא לשמה בא לשמה, אבל כדי לזכות להשראת השכינה, זה כבר משהו אחר – לכך יש צורך בעשיה לשם שמים.

(יחי ראובן)

חצי גרם

בתלמוד הירושלמי (ראש השנה פ"א ה"ג) אמרו, בנוהג שבעולם מלך בשר ודם גוזר גזרה, רצה מקימה רצה [אינה מקיימה אלא] אחרים מקיימים אותה. אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, אלא גוזר גזרה ומקיימה תחילה. מנין, שנאמר: "ושמרו את משמרתני, אני ה'" (ויקרא כב, ט). אני הוא ששמרתי מצוותיה של תורה תחילה. אמר רבי סימון, כתיב: "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלקיך אני ה'" (יקרא יט, לב), אני הוא שקיימתי עמידת זקן תחילה. ופרש ב"מתנות כהונה" (ויקרא רבה לה, ג), שהקדוש ברוך הוא המתין לאברהם אבינו (בראשית רבה מט, ז על פי בראשית יח, כב).

ובמדרש (שמות רבה ל, ט), מעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא שהלכו לרומי ודרשו שם: "מגיד דברו ליעקב, חקיו ומשפטיו לישראל" (תהלים קמז, יט), אין דרכיו של הקדוש ברוך הוא כבשר ודם, שהוא גוזר גזרה ואומר לאחרים לעשות והוא אינו עושה כלום, והקדוש ברוך הוא אינו כן, אלא מה שהוא עושה אומר לישראל לשמור ולעשות. היה שם מין אחד. אחר שיצאו אמר להם: אין דבריהם אלא כזב. לא אמרתם שאלקיכם אומר ועושה, למה אינו משמר את השבת [ומוריד גשמים משמים לארץ בשבת], אמרו לו: רשע שבעולם, וכי אין אדם רשאי לטלטל בחצרו בשבת, וכל העולם כולו חצרו של הקדוש ברוך הוא.

וכן אמרו (ברכות ו ע"א) שיש בחינת הקדוש ברוך הוא מניח תפילין, ואמרו (שם ז ע"א) שהקדוש ברוך הוא מתפלל. וזהו שכתב "בעל הטורים" (דברים יא, כו): "ראה אנכי", ממני תראו וכן תעשו.

נצטוינו ללכת בדרכי הקדוש ברוך הוא, מה הוא רחום וחנון אף אנו (שבת קלג ע"ב), מה הוא גומל חסדים אף אנו (סוטה יד ע"א). אבל הצדקה המעולה ביותר היא אמתן בסתר, עד שאמרו (בבא בתרא ט ע"ב) שגדול העושה צדקה וחסד יותר ממשה רבינו, שאילו במשה נאמר: "כי יגרתי מפני האף והחמה" (דברים ט, יט), ובמתן בסתר נאמר: "מתן בסתר יכפה אף" (משלי כא, יד). "כגון גדולי החכמים שהיו הולכים בסתר ומשליכים המעות בפתחי העניים (כתובות סז ע"ב), וכזה ראוי לעשות, ומעלה טובה היא" (שלחן ערוך יורה דעה רמט, ח) -

ואם כן, יש להבין איך מקיים הקדוש ברוך הוא מצות נתינת צדקה ב"מתן בסתר", הלא הכל יודעים שהכל מידו יתברך, ואין לנו משל עצמנו כלום!

והתשובה כתובה בתחילת הפרשה: "וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה, מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי... (שמות כה, א-ג). והשאלה הראשונה, מהו "ויקחו לי תרומה", "ויתנו לי" מבעי ליה, לקיחה ונתינה הם שני הפכים.

והלאה: "תרומה", פרש רש"י: "הפרשה יפרישו לי ממונם נדבה". פלא פלאים: אנו, נותנים לקדוש ברוך הוא נדבה? אלמלא רש"י שכתוב, אי אפשר לאמרו!

והלאה: "מאת כל איש אשר ידבנו לבו", פרש רש"י שוב, "לשון נדבה, והוא לשון רצון טוב". כמה נדיבים אנו, שמואילים לתת לקדוש ברוך הוא תרומה!

מישהו מבין?!

(והגדת.)

לקח התחש

"ועשית מכסה לאהל ערת אילם מאדמים, ומכסה ערת תחשים מלמעלה" (שמות כו, יד). ופרש רש"י (לעיל כה, ה) שהיתה זו חיה שהרבה גונים לה [ולכן תרגומה: ססגונא, ששש ומתפאר בגוניה] ולא היתה אלא לשעה. ויש להבין, שגם אם נבראה לשעתה עבור המשכן, הלא כבר נאמר שאין כל חדש תחת השמש (קהלת א, ט), וכל הנסים שנעשו לישראל לשעתם הוכנו מראש ונבראו בערב שבת בין השמשות, כמו פי הארץ ופי הבאר ופי האתון, והמן והמטה והלוחות (אבות פ"ה מ"ו), וקריעת ים סוף הותנתה מראש (שמות רבה כא, ו) [ויעוין במהר"ל ("דרך חיים", שם, וב"גבורות השם" הקדמה שניה) בענין "יש סדר לנסים"]. ואם כך, מדוע לא נברא גם התחש בערב שבת בין השמשות.

וראיתי רעיון נפלא בספר "היכל ישראל". שידועים דברי הרמב"ן זצ"ל (דברים יח, ט) שכאשר הקדוש ברוך הוא גזור גזרה, יש בה עצמה אמצעים לבטלה אם יצטרכו, [ועל דרך שאמרו (ראש השנה יז ע"ב) שאם היו ישראל זכאים בראש השנה ונקצבו להם גשמים רבים והרעו מעשיהם, ירדו בים ובמדבר. ואם נקצבו גשמים מעטים והיטיב מעשיהם, ירדו בזמן ובמינון הנכון, וכמו שאמרו (תענית ד ע"א) שרסיסי גשמים הם הטובים ביותר לכל הגידולים]. ולדוגמא הביא מה שאמרו ("ספר יצירה" ב, ד): "אין בטובה למעלה מ'ענג' ואין ברעה למטה מ'נגע'". שבשעת הצורך משנה הקדוש ברוך הוא צרופי האותיות כרצונו יתברך.

וידוע המעשה ("אור מלא", פרשת לך לך, "שיחות חיים" כז ע"ב) שיהודי בא לפני השרף ממוגלניצא זצ"ל וספר שיש לו חולה אנוש בתוך ביתו, וכבר אמרו (בבא בתרא קטז ע"ב) שמי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים. בנוסף לכך התמרמר שהוא עני מרוד ואין בביתו לחם לאכול, ומאיפה יהיה לו להוצאות רופא ותרופות.

אמר לו השרף: מעשה כגון זה מצינו בגמרא (תענית ח ע"ב) שהיה מקום בו שרר רעב ופרצה מגפה, ואמרו חכמים: נתפלל שיפסק הרעב, וממילא תפסק המגפה. כי אם נותנים שבע, לחיים נותנים.

בתוך כך ספר שאצל זקנו המגיד הקדוש מקונויץ זצ"ל היה מעשה כעין זה, שבאו לפניו על רעב ומגפה, ואמר: "רואה אני שנגזרה עליכם גזרת מות".

נחרדו מאד. הוסיף ואמר: "מה אעשה, אטול את האות עי"ן ואוסיפה, וה'מות' יהפך ל'מעות'. כך תנצלו משתי הגזרות".

ואמר: "ופסוק מפורש הוא (תהלים לג, יח): "הנה עין ה' אל יראיו". ה' נותן ליראיו את האות עי"ן. ועל ידה יפעלו "להציל ממות נפשם, ולחיותם ברעב!"...

ולענינו, כשחטאו ישראל בעגל אמר הקדוש ברוך הוא למשה: "לך רד כי שחת עמך" (שמות לב, ו). התחנן עליהם, ושבו בתשובה, ונצטוו בעשית המשכן לכפר על העגל. שינה הקדוש ברוך הוא אותיות "שחת" וברא על ידן "תחש". ולפי שעה היה, כלומר נברא מהתשובה שעשו וקנו עולמם בשעה אחת. ובמקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם עומדים (ברכות לד ע"ב), עד שהיתה ששה ומתפארת בגוניה.

וכלפי מה הדברים אומרים, כלפינו - להפוך כל רעה לטובה!

ואספר - לעת זקנותו המופלגת התפלל ה"חפץ חיים" במנין שהתקבץ בביתו. כל ימות השבוע הגיעו בחורים מהישיבה, ובשבת התפללו עמו בני המשפחה.

בליל שבת, לאחר התפילה, עברו על פניו להתברך ולברך.

עבר נכד עם בנו הקט, כבן ארבע, אמר האב: "לך לסבא, אמור גוט שבת".

צחק הילד וטמן פניו במעיל אביו בחיבוק עז.

חי"ך ה"חפץ חיים" ואמר: "אל תכריחו, בישן הוא. זו מידה טובה שנשתבחו בה ישראל (יבמות עט ע"א)".

המשיכו ועברו, וכנד נוסף עבר עם בנו, רץ הפעוט וניער את ידו של הסב הגדול בצעקת "גוט שבת!" רמה.

הפטיר ה"חפץ חיים": "עז פנים!"

הלם! מי אינו מכיר את הקביעה הנחרצת: "עז פנים לגיהנם!" (אבות פ"ה מ"כ) - ושה"חפץ חיים", השומר פיו ולשונו, יתבטא כך על נינו!

הבחין במבוכה שהשתררה, והסביר: "חלילה, אין כאן שמץ ביקורת ולשון הרע! אבל הצלחת החינוך תלויה בדבר אחד: חנך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה (משלי כב, ו), ובאבחון טבעו של הנער. יש מי

המדובר בבני דור דעה (ויקרא רבה ט, א), "שהקטנה שבנשיהם היתה כיחזקאל הנביא, כמו שהזכירו חכמים (מכילתא, השירה ג)" (שמונה פרקים להרמב"ם, פרק ד) -

ואך לפני חצי שנה היו עבדים במצרים, עבדו בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, מררו את חייהם בעבודת פרך. עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם ביד חזקה וזרוע נטויה באותות ובמופתים והנחילים רכוש גדול, עצום ורב: "שאינו לך כל אחד ואחד מישאל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים" (בכורות ה ע"ב). לא זו בלבד, אלא שאמרו (שיר השירים רבה א, נה. ורש"י שמות טו, כב) על הפסוק: "תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף" (שיר השירים א, יא), כשם שזהוב נחמד ויקר מן הכסף, כך היתה ביזת הים גדולה משל ביזת מצרים.

ועכשיו, נשאל: כמה יהודים יצאו ממצרים? שש מאות אלף, מגיל עשרים עד ששים. ארבעים שנות חיים. נסכים שיש להכפיל את המנין, עבור מספר הגברים. ובנדבת המשכן השתתפו גם הנשים: "ויבאו האנשים, על הנשים" (שמות לה, כב). כמה יש לנו? כשנים וחצי מיליון איש. יפה. וכמה זהב הביאו? "ויהי זהב התנופה תשע ועשרים ככר ושבע מאות ושלושים שקל, בשקל הקדש" (שמות לח, כד). לשיטת רש"י, משקל הככר כארבעים ושנים וחצי קילוגרמים. שלושים ככר, כטון ורבע זהב. לחלק לשנים וחצי מיליון, כל אחד הביא חצי גרם זהב.

חצי גרם, ממשא תשעים חמורים לובים טעונים כסף וזהב -

שכל כולו מתנת שמים.

וכשהקדוש ברוך הוא מבקש. ועבורם, כדי להשרות שכינתו ולכפר על חטא העגל הוא מבקש. והם נאותים ברוב טובם, ברצון טוב -

ומצוינים לשבח: אח, אלו נדיבים!

מישהו מבין?!

אבל, אם נתבונן, נמצא שגם אנו כאלו -

אמנם, אין אנו עזי פנים וקשי עורף לומר לפניו יתברך שצדיקים אנחנו ולא חטאנו. ועם כל זאת, בטוחים אנו שמקומנו בגן העדן מובטח לנו. ובדין, שהרי אפילו ריקנים שבישראל מלאים מצוות כרימון. אנו, לא כל שכן. אלו מצוות, למשל? ובכן, בראש ובראשונה, מאה ברכות ליום -

טוב, הבה נתבונן, הקדוש ברוך הוא נתן לנו חיים, ובריאות, ותאבון בריא. השנים טוחנות והלוע בולע והאצטומכא מעכלת ומעבדת המזון למרכיבי ומחיה את הגוף. והקדוש ברוך הוא נתן פרנסה, וקנינו מצרכים והכנו מאכלים ערבים, ומכל זה נתנו לו -

ברכה.

ועבורה, מגיע לנו גן עדן.

מה היא הברכה מול החיים והבריאות והשפע, אם לא חצי גרם מול תשעים חמורים טעונים [שלא לדבר על הברכה עצמה, איך היא נראית. זהב טהור, אינה] -

ועליה, מצפים אנו לשכר! "נדבה, ברצון טוב"...

זהו שנאמר: "ויקחו לי תרומה". ושאלנו, שהיה ראוי לומר: "ויתנו". לקיחה ונתינה הם שני הפכים -

אמת, אבל זאת צריכים אנו להשריש, שאנו כל הזמן לוקחים ולוקחים. מקבלים כסדר, ובשפע, מידו המלאה, הפתוחה, הקדושה והרחבה - ונותנים כה מעט!

נראה, שהמעט יהיה, לכל הפחות, "ברצון טוב", בכונות - נראה, שתהיה לכל הפחות "זהב טהור!"

אבל נשוב לשאלתנו הראשונה, איך מקים הקדוש ברוך הוא מצות "מתן הסתר". הנה, כך הוא מקימה. שהוא נותן ונותן, ומניח לנו לחשובה שהפשע בא מאליו, או כתוצאה מפעילותנו, מכוחנו ועוצם ידינו. שהבריאות, מאליה. והחיים, מאליהם. והפרנסה, מיזמתנו וכשורינו. והאוכל, מכספנו. ואיפה הקדוש ברוך הוא בכל אלו? "אכן אתה אל מסתתר" (ישעיה מה, טו). כנדיב המשגר ארגזים מלאי כל טוב למעונו של עני ומסתתר מאחורי החלון, לשמוע מצהלות השמחה -

אבל עלינו מוטלת החובה לגלותו ולהודות לו. כפי שספרו בגמרא (כתובות סז ע"ב) שמר עוקבא היה מניח בכל יום ארבעה זוזים לפני דלתו של אותו עני כדי לתת לו מתן בסתר, ואותו העני ארב לו כדי לגלות מי הוא מיטיבו -

נגלה, ונודה. ונדע כמה הרבה מקבלים אנו, וכמה מעט מודים אנו. הלא "אילו פינו מלא שירה כים ולשונו רינה כהמון גליו ושפתותינו שבח כמרחבי רקיע, אין אנחנו מספיקים להודות על אחת מאלף אלפי אלפים וריבי רבבות" -

בשעתו, נשאתי דברים בכינוס תורני בהשתתפות הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל. ספרתי שם, שה"חפץ חיים" זצ"ל נסע לעיר רחוקה, להשתתף בשמחת הנשואין של אחד מתלמידיו בישיבת ראדין. כמנהג אותם ימים, לא נחוגו הנשואין באולם שמחות, אלא נערכו בבית הורי הכלה. בני המשפחה, החתן והחבריו, התכנסו לסעודת המצוה. בחדר המבוא עמד קיטון נטילת הידים. לפני שנטל ידיו, נכנס ה"חפץ חיים" למטבח. המתיני כולם מפני הכבוד, הבינו שמבקש הוא לברר אודות הכשות. למהדרין היתה. יצא, ומילא את הספר כדי שלישו, נטל עד פרקי אצבעותיו מרביעית מצומצמת. תמהו, אך לא העזו להדר יותר ממנו.

כשישבו לסעודה, הזכירו כבדרך אגב מימרת רב חסדא (שבת סב ע"ב): אני נוטל במים מלא חפנים, ומשפיעים עלי שפע טובה מלא חפניים...

נענה ה"חפץ חיים" ואמר: "כשנכנסתי קודם למטבח, כסבורים אתם שנכנסתי לברר אודות הכשרות? טעות בידכם, האוכל כאן בחזקת כשרות הוא! נכנסתי לברר האם יש כאן שואב מים שממלא את החבית, והתברר שהעוזרת ממונה על כך, ונעזרת בביתה. המשכתי ובררתי: העוזרת אלמנה ובייתה יתומה -

ואני, איני חפץ במלא חפנים טובה, על חשבון אלמנה ויתומה!"
זהו מוסר!

נענה הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל ואמר: ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא (תענית ט ע"א) -

בגמרא (בבא מציעא פו ע"ב) מוזכרת תביעה על אברהם אבינו עליו השלום, מדוע הביא לאורחים מים על ידי שליח, כמו שנאמר: "יקח נא מעט מים" (בראשית יח, ד), ולכן גם במדבר ספק הקדוש ברוך הוא מים על ידי שליח, משה רבינו עליו השלום [ועל ידי כך נסבב חטא מי מריבה, ולא נכנס לארץ. ואילו נכנס עמנו היה מלך המשיח (זוהר ח"א רג, א) והיה בונה את בית המקדש ולא היה חרב (סוטה ט ע"א)]. נורא, מה עלולות להיות תוצאות מעשה שיש עליו תביעה דקה מן הדקה!]

ויש להבין, מדוע לא היתה תביעה רבה יותר. שהרי סוף כל סוף אין הבדל במים אם מביאם בעצמו או על ידי שליח. אבל כשרץ אל הבקר, נתן לכל אחד ואחד לשון שלמה בחדל, בכזו טובת עין. וכשנתן לפנייהם לחם היה זה משלש סאין קמח סולת. בסאה קמ"ד ביצים, ולשיעור הקטן הוא יותר משמונה קילוגרמים. ורק במים אמר: "יקח נא מעט מים". ובמידה כנגד מידה, היה ראוי שיתנו לעם ישראל במדבר מים במשורה -

ואנו שנינו (תוספתא סוכה ג, ג) שהבאר סבבה את כל מחנה ישראל עד שהיו משיטים בה סירות בשני ערוצים, לימין ולשמאל, הרי שלא היתה על כך כל תביעה.

ומדוע, משום שאמר "יקח נא", על ידי שליח. וכיון שכך אין לו להטריח עליו. שאין לעשות חסד על חשבון הזולת. וכמו שאמרו (בבא בתרא פח ע"ב): "צדק משלך, ותן לו!"

וסיפר לי אברך, שבבחרותו ישן בחדרו של הגאון הצדיק רבי יהודה סגל ממנשטטר זצ"ל, ושם לב שמכין ספל מים בקערה, אך מניחו מחוץ לחדר ובבוקר היה יוצא מהחדר ונוטל ידיו. איני יודע האם היה בהליכה יותר מארבע אמות, שהחמירו בו בזה הקדוש כל כך, וסמך על דברי הרשב"א שכל הבית כארבע אמות. אבל הרי הזהירו שלא להציג הרגלים על הארץ בלא נטילה ("אגרא דפרקא" אות ט) -

שאלו על כך, ותמה לשאלה: "הלא אני קם בעודך ישן, וקול הנטילה עלול להעירך! אין שעת דחק גדולה מזו, ובשעת הדחק התיירו!"... זה מוסר!

(הגדה)

בדרך הדרוש

וכבר כתבו בתולדות יצחק ואלישיך ויקחו לי תרומה כי ראוי לומר ויתנו וכתבו דבאדם חשוב קבלתו כתינה והנותן הוא הלוקח כ"ש בבורא ית"ש שנותנים לו כאלו לוקחים ממנו ע"ש והנה בכל המצות אם אומר הרני נותן פרוטה ע"מ שיחיה בני הרי זה צדיק גמור ומתנתו מתנה ואף שהיא ע"מ להחזיר וה"ה כאן בתרומה אף אם נתן בשביל איהו פרס הוא נתנה אבל עדיין יקשה לנו היה לו לומר ויתנו כמ"ש בתולדות יצחק ואלישיך ולא שייך לתרין כמ"ש המפרשים דתניתה לאדם חשובו הוי כקבלה כיון שהוא ע"מ להחזיר וכמ"ש הר"ן לך פירש"י לשמי ושלא ע"מ לקבל פרס ואז שייך ויקחו וכו' ע"ש בספר קצוה"ח סימן קצ"ד. מ"מ דימה כל איש בנפשו כי לא הצדיק עוד במעשיו עם בוראו ית. אך יצפה כי יגיע למעלה כאשר נאמר בתהלת האות שאחר זה:

(שב שמעתא בהקדמה)

מצרים ונתקדשו, היינו דתיב ויקחו לי תרומה בלשון קיחה, ויקחו לי תרומה (כה, ב) פירש"י לי לשמי וצריך ביאור דבתרומה בעי לשמה יותר מבשאר מצות ואדרבה יסוק אפילו שלא לשמה כי כנכור ונראה דבפרק הזהב פליגי רב ולוי בקנין סודר רב סבר בכליו של מקנה וקיי"ל כרב והר"ן בפרק ק"א דקידושין הקשה לרב דס"ל כליו של קונה דוקא ולא של מקנה ואפילו חשוב ובקידושין מוסקין דמקודשת את נתנה היא לאדם חשוב בהאי הנאה דקיבל מינה. וע"ש שכתב ליישוב ו"ל דכי אמרין דאדם חשוב כי מקבל מתנה מקרי הנאה הני מילי היכא שמקבל מתנה גמורה אבל כשהוא ע"מ להחזיר אין הנותן מתחשב בשביל כך ומשום דסתם ק"ס ע"מ להחזיר הוא דוקא בכליו של קונה ע"ש ועיין בב"ח ח"מ סימן קץ שהוציא מזה דאם נתן ע"מ להחזיר לאדם חשוב לא מהני אע"ג דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה אין הנותן מתחשב בכך ע"ש

שמוטבעת בו בישנות, ויש מי שנחון בעזות פנים. ואז, אם יחנכוהו לבישנות יתקומם ויתמרד. עליו נאמר: הוי עז כנמר - לעשות רצון אביך שבשמים (אבות פ"ה מ"ב!) זו מידה חיובית ובונה, אם רותמים אותה לטובה ולעבודת הבורא!

ובענין זה -

בשעתו שכנעתי בחור מתיכון חילוני, שילך לשיבה לשנה אחת. שיכיר את המורשת, שיתחבר לרשיו. שמע לקולי, ויותר לא היה בינינו קשר.

כעבור זמן סטתי לחוץ לארץ. כשחזרתי אמרו לי: יש פה אדם שמתקשר בכל יום, שואל אם חזרת.

מסרו לי את המספר, וטלפנתי. "אדון גלינסקי? מה עשית מהילד שלי?" זה אביו של אותו בחור.

"מה קרה", שאלתי.

"תראה", הוא אומר לי, "אנחנו משפחה מסורתית, אוכלים רק מצות בפסח. הבן בא הביתה, ורוצה מצות של רבנים לליל הסדר! תבין, אני לא מדבר על הכסף, רק על השגעון!"

מה עונים לאדם כזה!?

אמרתי לו: "תבין. בגמרא כתוב, שלפני שהמשיח יבוא בן קם באביו ובת באמה וכלה בחמותה. זה, נתון.

אתם משפחה מסורתית, אז תחליט בעצמך מה עדיף: שהבן יאכל מצות של רבנים, או שיביא גויה הביתה!"

נו, שוין: "אשתי אמרה לי מראש שאין עם מי לדבר". אמר וטרק את הטלפון...

כיצד מברכין

"ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עמדים" (שמות כו, טו), ואמרו במדרש (שמות רבה לה, ב): לימד הקדוש ברוך הוא דרך ארץ לדורות. שאם יבקש אדם לבנות ביתו מאילן עושה פרות, אומר לו: ומה מלך מלכי המלכים שהכל שלו, כשאמר לעשות משכן אמר: לא תביא אלא מאילן שאינו עושה פרות, אתם על אחת כמה וכמה!

וכאן יש הוראה נצחית: גם כשאתה רוצה לבנות משכן לשכינה ולקדושה, להתקדש בהתעלות, עליך לראות ולבחון שלא יהיה זה תוך גרימת נזק חלילה!

משה רבינו זכה למחזה הסנה. הוצע לו להיות גואלם של ישראל ומנחיל התורה. איזו התעלות, לרום המעלה. אבל אם יהא זה על ידי פגיעה עקיפה במעמדו של אהרן שהתנבא במצרים, אם יאפילו עליו וישמו בצל, אזי: "שלח נא ביד תשלח" (שמות ד, יג וברש"י). וסרב, עד שהבטיחו הקדוש ברוך הוא שאהרן ישמח בגדולתו, ונאות!

היה בבני ברק יהודי, איני רוצה להזכיר את שמו. היודע, יודע. נמוך היה, לא הגיע לכתפי. ספרו, איני יודע אם זה נכון, שיהודי ירושלמי ראהו לראשונה, שמח כל כך במצוה שנקרתה לידו. הרי זה דור של אוספי מצוות נדירות. את המצוות השכיחות, תלמוד תורה וחסד, כבר שבענו. בקש לברך עליו בשם ומלכות ברכת "משנה הבריות", ואף לזכותו בענית אמן. והרי הלה מפורשת היא בשלח ערוך (אורח חיים ר, ד): כל דבר שמברך עליו, צריך לאחוז בימינו כשהוא מברך. וזו שאלה בגמרא (ברכות נא ע"א), שמאל מהו שתסייע לימין. על כל פנים, הגביהו מן הקרקע טפח (ברכות נא ע"ב), וברך בכונה עצומה -

וכבר אמרו (חגיגה טו ע"א) שלכל אחד חלק בגן עדן וחלק בגיהנם. זכה צדיק נוטל חלקו וחלק חברו בגן עדן, נתחייב רשע נוטל חלקו וחלק חברו בגיהנם. אין לי ספק, שאותו מבורך, שכבר אינו חי, נטל חלק וחלק חברו בגן עדן. ואין לי ספק, שהמברך נטל בברכה זו שני חלקים בגיהנם!